ORATIO DE INUNDATIONIBUS, inprimis illâ, quæ Anno M.IↃC.LI. post Vernum Æquinoctium circa Elbingam in Prussiâ contigit.

Excusa ELBINGÆ, *Typis* CORELLIANIS.
ANNO M, DC. LI.

Magnifici Præconsules,
Consules Amplissimi,
Vosq; Cæteri omnium Ordinum Auditores longè gratissimi,

Vitam hominum, cœleste Numen non angustis tantùm terminis circumscriptam, sed & multis mutationibus obnoxiam esse, minimèq; eodem rerum secundarum adversarumvè tenore defluere voluit. Alternis eam fortunæ vicibus miscuit, & ceu navem in alto velificantem, nunc læto cursu ac velut ventis ferentibus invehi; nunc inter sæva tempestatum fluctuare jussit. Iam naturæ quidem nostræ si standum esset arbitrio, magis utiq; ei immota & continua placeret felicitas. Si tamen rem introspiciamus rectiùs, benè illi consulitur hâc variantium successuum mixturâ. Nam perpetuo prosperitatis fluxu facilè in desidiam, luxum, superbiam, solveremur; malis verò sine in-

terstitio dato incumbentibus non sufficeremus tandem mortales. Quippè ut lascivire inter fortunæ jugiter quasi adulantis obsequia imbecillitas humana solet: ita frangitur eadem, ubi cum duris assiduò colliditur. Cœterùm cùm utriq; sorti obnoxios nos fecerit Divina potestas, adversùs utrumq; etiam excubare, & certis fulcris subsidiisq; succinctos stare nos voluit munitosq;. Ac in secundis quidem tantò cautiores nos esse jussit, quò magis in ijs nos nobis sæpè permittit; satis scilicet benignè agere visa, qvòd felicitatem largita, rectum duntaxat usum ejus à nobis exegit. Quòd si ergò tum nec ipsimet satis advigilamus nobis, nec divinam ritè advocamus custodiam atq; opem, non possumus utiq; nisi titubare in illo lubrico prosperitatis. Mentes enim ipsæ plerumq; obruuntur soporanturq; rebus ad votum fluentibus; & inebriamur facillimè homines illo quasi mero continuæ, ac acerbitate nullâ interpellatæ voluptatis. O quanto salubrior hæc est, cum diluitur, cum acor ei aliqvis intermiscetur! Quod si fati indulgentia durius quid nolit interponere, saltem metum mutationis addi utile est felicitati. Minus quisq; insolescet bonis suis, cum facilè perdi ea posse, subindè meminerit. Et si mutatio ingruat, faciliùs à se dimittet,

quæ

quæ non aliter, quàm ut dimittenda, semper habuit: quibusq; adeò nunquam animum affixit. Molliùs cadit, qui ad casum se præparavit. At tristis est eorum ruina, quos non opinantes oppressit. Gravis accidit infelicitas, cum accidit inexpectata. Vix solatio locus est, cum ijs tergum fortuna obvertit, qui non nisi lætæ ejus faciei insuevêre; contremiscunt mutatâ illâ, quibus mutabilem esse, pensi non fuit. Molesta deinde talibus est prioris fortunæ recordatio: mallent propè nunquam fuisse felices, ne esse desiissent: mallent letheo aliquo poculo oblivionem sibi pristinæ felicitatis inducere posse. At qui contra bonis malisq; rebus exerciti in alterutrâ fortunâ utramq; cogitârunt, immoti stant, quamcunq; experiantur: virescunt vel in ipsis calamitatibus, inter ruinas suas erigunt se spe meliorum; & cum emersêre, tanto impensiùs gaudent, & illis perpetuò felicibus longè hilariores, Ipsas quas pertulêre miserias vertunt sibi in lætitiæ argumentum. Est enim dulcis profectò actorum laborum recordatio. Iucundum est meminisse, quæ durum fuit pati. Nunquam sinceriùs gaudet nauta, quàm ubi scisso velo & hauriente jam undas nave portum obtinuit. Nunquam lætiùs exul-

tat miles, quàm cùm ex denſiſſimis jaculorum nimbis integer evaſit. Hilaris ſanè tum ſudorem deterget, lætus pulverem excutit, exultans telorum ictus, quos excepit, enumerat. Non fuit illi tàm gravis periculorum, cum incumberent, ſenſus, quàm nunc dulcis eſt eorum, cum tranſière, memoria. Tanti ei eſſe gaudium, quod percipit, videtur, ut id vili ſibi emiſſe putet, etiam cum cariſſimè emit. Ita calamitate ſibi ſuâ placet; hæc & læticiæ illi ingens ſtimulus eſt, & facundiæ fœcunda materies. Lubenter enim loquimur non ea tantùm, quæ egìmus, ſed etiam, quæ paſſi ſumus: & excuſatiùs hæc, quàm illa; quòd illa invidiam, hæc miſerationem accendunt: illis obrui, his inſtrui ſe credunt, qui audiunt. Sed & DEo debitum officium eſt, hilari mente recolere pericula, ê quibus quisq; benignitate illius ſervatus ſit. Ingratus eſt, qui hîc tacet; malè æſtimat beneficium, quo non lætatur. Quin relinqui in miſeriâ dignus fuit, qui ereptus non molitur gratias. Quapropter nobis nunc nemo vertet vitio; ſi gaudemus, quanquam nondum calamitate, tamen periculo defuncti: Si & DEO, qui ſuperare nos diſcrimen voluit, & volet porrò, ut ſperamus, jacturam ſuperare, grates exſolvimus.

Quod

Quod qvò quisq; secum & alacrius & uberiùs faciat, age mali nostri, quantum ejus hactenus intelligere nobis contigit, historiam adumbratione qualicunq; oculis subjiciamus: porroq; hinc velut impetu sumpto, in hoc inundationum æquor paulò altius invehamur; ac quæ de iis veteres recentesq; historiæ suggerunt, compendio promamus.

Magni maris fluviorumq; is est genius, ut accolas suos ingentibus plerumq; & commodis mactent, & incommodis. Ex illis enim agri fœcundum humorem hauriunt, ex illis piscium copia, ex illis pascuorum ubertas, & hinc porrò largus lacticiniorum redundat proventus. Deniq;, quod potissimum & ad publicam utilitatem fructuosissimum habetur, hæc commerciorum instrumenta sunt: his invehitur aliundè, si quid terræ cuipiam deest, his evehitur, si quid superest. Hinc ferè locupletissimas provinciarum, hinc & Vrbes frequentatissimas illas videmus, quæ mari fluminibusvè adsitæ, aut ab ijs non longè remotæ sunt. Rariùs sanè emergunt, quibus ejusmodi aquarum opportunitates non contigêre. Enimverò uti magna sunt emolumenta, quibus aquæ beant terras; ita ingentibus quoq; easdem detrimentis mulctant, ubi

præſcriptos â naturâ terminos egrediuntur. Cujus rei, ſi uſpiam aliàs, hoc certè tempore conſpicua & luctuoſa maximè Europa noſtra habuit experimenta. Nulla propè Provincia eſt, ubi non aut littora ſua Oceanus, aut ripas flumina maximo cum accolarum damno exceſſerint. Queritur Italia non Tyberis tantùm ſui aut Padi eluvia; ſed & Inſulam integram pelago abſorptam dolet, Gallia Sequanam, Germania Danubium, Rhenum, Albim, ripis ſuis violentiſſimè effuſos vidit. Belgium revulſa Oceani clauſtra ſenſit, & agris, quos magno multorum annorum molimine exſiccaverat, vi tempeſtatum demerſis ingemiſcit. Cum ſic potentiſſimas Europæ regiones pervagata eſſet hæc Calamitas, noſtras qvoq; oras tandem corripuit. Prælusêre huic malo æſtate ſuperiori, Poloniæ flumina: nam & tum locis compluribus vi inexpectatâ ſe injecerant. Sed minæ illæ fuêre majoris mali. Immanior longè tempeſtas eſt, qvæ nunc terris hisce incubuit. Neq; enim illos tantùm fundos aqvæ oppreſsêre, in qvarum apertum depreſſumvè ſolum jus qvaſi qvoddam ſuum illæ habent exercentq;, ſed ſcilicet ingentes aggeres, & immanes molium obices dejecêre. Luctuoſa admodùm atq; acerba

ſunt,

sunt', qvæ de factâ circa Thorunium, Grudentum, Mariæverderam, ingente hominum, pecudum, domuum, villarumq; strage tristis fama jam pridem memorat nobis. Sed & famam anteivit, & parùm creditam firmavit ipse fluvius, cum plurima ex illis locis qvasi spolia abrepta in viciniam nostram turgente detulit tergo; & hîc illic littoribus impegit. Aliqvos hominum crustis glacialibus vectos, & tandem submersos, aliqvos etiam casu mirabili ad ripam vivos expositos accepimus. Verùm edita illis in locis aqvarum facinora nondum nos hîc accuratè scimus; & nihil dum omninò de illis inaudieramus, cùm ipsos nos qvoq; diram benefici alioqvin fluminis vim sentire inclemens & iratum flagitijs nostris cœlum voluit. Paucis abhinc, ut nostis, passuum millibus Vistula, nobilis ille Sarmatiæ nostræ Pactolus, & multarum Orbis partium nutritius, in duos amnes dividitur; qvorum alter binis iterum brachijs dispertitus, lævo Gedanum, nobilissimum Septentrionis Emporium; dextro Neringam Gedanensium Insulam præterfluit: alter Nogathi (qvasi pedis) assumpto nomine Mariæburgum & Elbingæ huic nostræ subjectos agros prætervectus, â Lacu, maris Balthici vestibulo, exsorbetur. Uterq; amnis

alveum

alveum ſuum egreſſus, circumcirca vaſtiſſimam, accipiendisq; aqvis valdè acclivem, qvippe totam olim, ut traditur, mari occupatam planitiem, ad ipſos usq;, qvi ex utroq; latere imminent, montes, infræni licentiâ inundare conſveverat; donec magnorum objectu aggerum cohiberetur. Hos uti ductu multiplice, impendijs ſanè maximis, labor incolarum longè extendit; ita curâ ac ſollicitudine non modicâ tuetur idem ac conſervat. Subindè enim cum his obſtaculis luctatur fluvius, & libertatem ſuam ejusmodi velut vinculis conſtringi indignatus, mordet frænos, & partim ſubedit arroditq; vi occultâ; partim impetu undarum tentat obſtantes moles; inprimis, ubi nivium liqvatarum, aut ruentium de montibus imbrium torrentiumvè acceſſu ſuperbior inceſſit. Ad eum modum invaſit ille nuperrimè ſubjectum Mariæburgenſi ditioni, nobis verò vicinum aggerem, & non procul â Trajectu, qvi Clementis vulgò vocatur, perrupit, ac qvod dicere mens refugit, dejecit magnam ejus partem. Hàc ſe ingens aqvarum vis in agros, qvibus vallum ſcilicet ac propugnaculum ſuum perierat, infudit, agricolarum proximis, qvibus ea aggeris pars ſubleſtior ſemper & periculo magis obnoxia viſa eſt, aliqvandiu eqvidem ceſpi-

tum

tum, moliumq; aggeſtu, aqvas altitudine, impetu, glacie formidabiles avertere (an eo, qvo decebat, numero, viderint ipſi) conatis. Sed cùm vincere humanam induſtriam indomitum fluminis robur videretur, deſerere illi tentatam fruſtrà tutelam, ſibiq; conſulere neceſſe habuerunt, ne juxtà cum aggere perirent. Veſperâ igitur, qvæ vigeſimam ſeptimam Martij diem antecedebat, appetente, domum ſe illi, re, cui impares eſſent, fato commiſsâ, qvàm qvisq; poſſet celerrimè recepêre, aqvas mox ſecuturas triſti omnes animo vultuq; reſpectantes. Qvæ & paulò poſt incredibili cum fremitu irrupêre; & tum aggerem ipſum evictum, tum ingentem vim glaciei vehentes, proxima camporum in ijsq; villas & pagos brevi temporis intervallo compleverunt. Multos ſecuros, alios non ſecuros quidem, ſed qvid facerent, ac qvomodo ſibi conſulerent, ignaros deprehendit calamitas. Nullus omnibus tutior aut expeditior videbatur receptus, qvàm ut in ſumma ædium confugerent. Qvò & illicò ſe & qvicqvid corripere poſſent, ſubduxêre. Multis ad evadendum diſcrimen ne tantillum qvidem temporis datum eſt, qvantum ad ſolvendum â præſepi jumentum reqvireretur. Unde poſteà eqvi juxtà cum præſepibus

natare

natare visi sunt: & plurimæ boves circa præsepe suum exanimatæ jacuêre. Qvosdam agrestium, cùm ædes suas integras aqvæ impetu provolvi sentirent, crustis glacialibus se committere necessitas subegit. Quos à tàm fragili & periculoso vehiculo vix demum proximorum contos lembosq; suppeditantium, miseratio liberavit. Certè adhuc inter manus Chirurgicas versantur, quibus tristi ejusmodi vehiculo insidentibus aliarum insilientium crustarum pondus ac violentia miserrimis modis corpus concussit. Nobis in Urbem nocte propè concubiâ primus rupti aggeris allatus est nuncius; & simul mox, qvæ nunciorum ferè celeritatem æqvabant, undæ præsultrices advolvebantur. Illicò & hominum, pecora sua in urbem agentium apparebat multitudo. In Urbe Cives de agris prædijsq; suis solliciti prospectabant illinc suos, alij, simul ut diluxerat, obviam ijs ibant mittebantvè. Interim alluens Urbem fluvius intumescebat magis ac magis: simul aqvæ è Nogatho irruentes per aperta camporum latiùs latiùsq; extendebantur: donec die altero tertiovè omnem circumjacentem planitiem, vastam sanè & qvæ bidui itinere vix possit ambiri, undiqvaq; operuêre. Ita ut posteà de mœnibus prospicientes novum no-

bis

bis Oceanum videremur intueri. Ruſticæ domus nonniſi ſummis ferè culminibus extrà undas emicabant. Quæ in altius faſtigium eductæ erant, vix mediâ ſui parte tutæ, qvà maximè hactenus habitatæ fuerant, irruentes jam omnibus oſtijs & rimis hauſerunt aqvas. Et in earum tamen ſupremis tabulatis paſſim ferè patres-familiarum cum ſuis hærebant, aqvis undiq; circumſonantibus cincti, paſcuorum, ſegetum, horreorum, ſupellectilium, ædium peſſundatarum triſtes ſpectatores; inter infantium ejulatûs, fæminarum lamenta, armentorum ſub ijsdem cum hero tignis ſtabulantium boatûs, altè ducentes ſuſpiria, & eadem hæc, ne cœteris tenerioribus dolorem augerent, identidem etiam intra ſe devorantes. Ne qvid malorum deeſſet, aër inſuper aſperrimâ inhorruerat facie; nivium deſuper præcipitantium denſitate cœli propè conſpectum auferente, & ventis porrò miſeros illos in ſummis ædibus ſine foco agentes acerbè flagellantibus. Multis etiam ſuper aëris & aqvæ triſtes ſuſurros, internum tandem ſtomachi atq; inteſtinorum murmur ac latratum fames, qvæ in frigido habitantibus plerumq; acrior eſt, ciebat. Haud paucis enim non vacaverat in tam ſubito diſcrimine alimenta, qvi-

bus ſe & familiam ſatiarent, ſub ædium culmen deportare. In nonnullorum etiam domibus parùm panis vel cibi parati reppererat calamitas, quia inexſpectata ſcilicet & de futuro parùm ſollicitis, de plagâ utiq; tali minimùm cogitantibus ſupervenerat. Unde poſteà, cùm protraheretur malum, grandius ferè ab inopiâ victûs qvàm ab aqvis ipſis fuerat periculum, niſi providâ Ampliſſimi Magiſtratûs curâ, alimenta ijs fuiſſent ſubmiſſa. Sed is ſcilicet, qvanqvam, creſcentibus in horas undis, & jam Urbi magis magisq; inſultantibus, ſatis habebat, ubi curas diſtringeret, non Vrbis tamen hujus pomærijs cludi ſollicitudinem ſuam paſſus eſt. Longiùs miſit oculos, & ad miſeros illos ruricolas, tametſi multis aqvis & velut mari qvodam diſcluſos, propitias manus extendit. Ejus juſſu ibant aſſiduò lembi variæ magnitudinis, egentibus præſidia vitæ ferentes, ijdemq; redeuntes, plurimos hominum, qvibus aquæ circumſtagnantes terrori aut faſtidio erant, (nam aliqvi etiam ſponte iſtic manſêre) in Urbem devehebant. Multos dies triſte hoc advenientium nos hîc tenuit ſpectaculum. Hîc illîc varij generis, omnisq; ætatis hominum, brutorumq; miſerabile exponebatur agmen. Inter alia puerperæ adductæ ſunt,

qvibus

qvibus ſub hanc ipſam tempeſtatem, importunum profectò pariendi tempus, onus ſuum deponere contigerat. Navigandum tum infelicibus iſtis ſub Iove frigido fuit, cùm vix partûs doloribus ſolutæ eſſent, navigandum infantibus, cùm vix ſecundinas ſuas rupiſſent. Incolumes nihilominus hûc venêre, & qvanqvam parùm delicatis tùm exceptæ fomentis matres, tamen cum fœtibus ſuis, qvi hic poſtea ſacri fontis aqvâ abluti ſunt, ſuperſtites vivunt: & duplex ſcilicet diſcrimen, DEo dante, eluctatas ſe gaudent, nobis documento exiſtentes, qvantum homines, etiam imbellis ſeqviorisq; ſexûs ferre poſſint, cum neceſſitas exuere mollitiem jubet.

Cœterùm ſervandæ quidem, ut diximus, hominum vitæ, ferendoq́;, prout res exigeret, auxilio, non de die tantùm, ſed diſtributis inter ſe operis, noctu etiam excubabat Ampliſſimus Magiſtratus. At prolixæ ejus ſollicitudini non ſuppetebat par copia cymbarum. Tanta ſervandorum multitudo erat, ut minimè ei reſponderet numerus, qvanqvam non modicus aderat, navigiorum. Unde ingens ſubindè circà iſta conſpeximus certamen. Prece, pretio, ſæpè & convicio pugnabatur, dum qvisq; ſe & ſua, ut fieri

ſolet, præhaberi cupit alienis. Stabant ubiq; ad portas, qui vel cognatos, vel amicos in agris eluvione obrutis habebant, ſuſpirantes, & opem neqvicqvam cupientes ferre.

Vidimus aliqvos, qvi cùm trajeciſſent ipſi, propè optabant non trajeciſſe, niſi qvæ domi reliqviſſent, in Vrbem pariter viderent delata. Horum gemitus & lacrymas, acuebat hinc vecturæ penuria aut caritas, inde augeſcens aqvarum tumor. Multi enim elabebantur dies, qvibus illæ non minui, ſed majoribus incrementis attolli viſæ ſunt. Et maximè versùs Vrbem ipſam ferebatur undarum impetus; partìm prono illas huc invitante ſolo, partìm ventis etiam propellentibus. Et huc non aqvæ tantum omnis vis, ſed & cruſtarum glacialium pondera ceu tormenta qvædam vel arietes illidebantur. Omni illi violentiæ receptaculum dabat fluvius noſter, qvî alioqvin mitis admodum & propè ad ſegnitiem usq; lenis, exuebat tum naturam & præcipiti alienæi rruentis aqvæ rapiditate, celer fiebat. Inflabatur verò eò usq;, ut ripas tandem ſuas longè ſupergrederetur, portas ipſas invaderet, cellasq; Vrbis impleret, alicubi & vallum ſollicitaret, inprimis verò bina civitatis ſuburbia occuparet, & ex ijs incolas expelleret. Pontis porrò funda-

fundamenta crustarum, quas vehebat, appulsu quassare: Granarijs deniq; Vrbis infundere se, & post enectam in agris inundatione istâ segetum spem, domi etiam parata victûs adminicula attentare cœperat. Ingruenti malo ibatur obviam tùm Amplissimi Magistratûs curâ consilioq;, tùm operâ civium, qvantum fieri unqvam poterat. Erat enim, ubi superanti calamitati manus dare cogebantur humanæ vires. Et majora longè mala præcipiebant animis metuendaq; civitati affirmabant prudentes; si Numinis ira porrò pergeret sævire. Si enim ventus â Septentrione insonuisset, qvi fluminis cursum in Vrbem reflexurus erat, ingens & insuperabile Vrbi imminere discrimen judicabatur. Hinc tantò magis illa etiam quæsita subsidia, qvibus in humanæ imbecillitatis levamen cœlestis clementia solet advocari, Preces scilicet supplicationesq; tùm privatæ, tùm publicæ. In quibus cùm crimina deplorarentur, quibus non hanc tantùm, sed & majorem pœnam meritos nos confitebamur, orabatur simul Divinum Numen, ut modum poneret iræ suæ, nec istas saltem majorum cladium minas erumpere sineret in effectum. Audivit coelum suspiria & gemitus, & nihil porrò tristius aqvarum ferociæ in nos permisit.

misit. Temperavit ventos, ut tum non tantùm, unde ipsi vellemus, sed & nonnisi benigno flatu spirarent. Aëri mitiorem induit habitum; ut saltem desuper nihil adeò adversum experirentur, qui circa se omnia inimica videbant. Vnde minore noxâ se & sua in Vrbem trajiciebant, qvi hactenus sub ipsis domuum suarum tectis adhuc hæserant. Atq; aquæ ipsæ, cum anteà maximam partem versus hæc mœnia venissent præcipites, jam porrò alijs qvoq; infra Vrbem vijs, vento favente, in flumen & deinceps in lacum exonerabantur. Qui, quod mirum dictu est, totus adhuc glacie opertus stabat; duplex nobis periculum minans, ut aut aqvas non reciperet, aut glaciem tam suam, qvàm aliunde, atq; hinc etiam, demissam, vento impulsore, ad nos remitteret. Sed & hoc utrumq; malum, DEo dante, evitavimus. Nam & lacus, qvamvis durum tegmen serò exueret, tamen sub tegmen etiam illud receptabat aqvas; & glacies ipsa suo tempore fracta, aversoq; hinc cursu aliò delapsa, citrà noxam imò & sensum nostrum contabuit. Cœterùm Vistula fluvius, præcipitantibus tum adhuc ê Poloniâ aqvis, diu etiamnum alveis suis omnibus prætumidus ferebatur, & per factam aggeris lacunam plurimum aqvarum ad nos continuò

tinuò usq; urgebat. Unde, tametſi non jam porrò altiùs efferretur eluvies, non tamen etiam niſi lentiſſimo ſubſidebat decremento: ita ut nec dum ſuburbia noſtra â moleſtiſſimo hoſpite ſe poſſint expedire. In agris verò, qvanqvam exutâ priore ferociâ, ſtagnant tamen adhuc aqvæ, & quantum conjici poteſt, multo ſole & longâ temporis morâ opus erit, anteqvam tanta vis aqvarum exhauriatur. Nihilominus agreſtium nonnullis ſe & pecus ſuum hinc in tuguria domosq; qvantumvis aqvâ adhuc undiq; circumfuſas imò obſeſſas transportare, viſum eſt; pabuli audio causâ; qvod in Urbem identidem vehere cum tædeat, maluêre jumenta denuò illuc, unde vix ſemel, nec ſine multo labore demiſerant, ſub ædium ſcilicet tecta attollere, quò in eodem cum pabulo loco ſint, vecturæq; adeò fiat compendium. Quod multis diſſvadentibus factum utinam ne magno illis cedat infortunio! Ventorum equidem ludibrijs expoſuêre ſe illi, qui his proximis diebus *præter modum moremq; violenti, in ſalo hoc noſtro immanes cum dederint fluctus, ne multas domos proruerint, jure metuimus: certè multis periculum, omnibus ingentem metum attulêre.

* 4. 25. April. atrociſſimè hi venti depræliabantur, 27. autem April. habita eſt Oratio hæc, cum integro ante menſe inundatio cœpiſſet.

Cœterùm damnorum, qvæ hâc eluvione facta ſunt, nolo ego nec qveo inire calculum.

Neq; fortè rectius illa æstimaverimus, qvàm si æstimari non posse dicamus. Et certè verissimum est, nec dum ipsos nos satis capere jacturam nostram. Lento demùm sensu intelligetur: & tum se deniq; cladis hujus magnitudo aperiet, cum qvæ nunc conjuncta & confusa uno velut obtutu & attonitis adhuc stupore oculis tramittimus, membratim & per partes secuturi dies magis magisq; explicabunt. Eqvidem qvi nuper ab Amplissimo Senatu, Præconsul & Consules, Viri sanè gravissimi, ad lustrandam calamitatis hujus faciem missi sunt, multum dolenda & miseranda nobis omnia referunt: & nec satis se exprimere posse miseriæ, qvam vidêre, magnitudinem fatentur. Ivêre hinc per arva prius segetibus vel pascuis lætissima, & qvà vomis ante ducebatur, qvà armenta, qvà greges saltitabant, hàc illos, tertiâ post primam eruptionem hebdomade, passis velis, navigium travexit. Dicam amplius, lithostrotum, seu aggerem, commoditati iter facientium lapidibus stratum, & multis cubitis supra cœteram humum eminentem, illum inqvam aggerem penitùs non sensit, cum trajiceret lustratorum carina. Sepimenta altissima & qvæ alia ejusmodi antehàc accessum ad domos villasvè prohibebant, prostrata aut aqvis saltem operta,

ne

ne visebantur qvidem. Ferebantur delegati per Campestre illud æqvor nihilo seciùs, qvàm si in vero aliqvo mari navigarent. Raptabant jactabantq; navigium venti, tollebantur fluctus vehemente agitatione multâq; aspergine vehentibus molesti, imò & periculum nonnunqvam minantes. Prætervehebantur vacuas hominibus casas: curatissimas nuper domos ita jam non ostijs tantùm, sed patulis undiq; lateribus pervias videbant, ut cymba undiqvâq; adiri, atq; etiam subiri possent. Qvicqvid laterum coctorum, more hujus terræ, parietibus intersertum erat, aqva subluerat dirueratq;. Horrea fluctibus tecto tenus propè immersa multos gemitus prænavigantibus ciebant, cum cogitarent, qvanta frugum, copia, qvàm multa in hoc annonæ incendio necessaria admodum alimenta inter illos parietes natarent putrescerentq;. Iam qvot cadavera pecudum suffocatarum obvia habuêre? qvanti illorum acervi ad tuguria, vel extantes alicubi altioris terræ tumulos obhæserant, fætidi jam, & aërem inficientes? qvàm multa talia stabulis adhuc suis alligata circa præsepe suum, sed nullius jam pabuli indiga, visa sunt fluitare? Accessêre ijdem lustratores molem, cujus labe vitioq; omnis ista

 calami-

calamitas terris his illata est. Vidêre illum omnis oræ hujus custodem aggerem immani qvasi vulnere hiantem. Vidêre ejus velut artus magni ponderis, miserè dispersos & circumsonantibus undiq; aqvis hîc illic interjectos. Vidêre fluvium ipsum mutasse cursum qvodammodo, & nusqvam violentius ferri, qvàm illâ viâ, illo meatu, qvem sibi, perruptis remoris omnibus, ad nos aperuit. Vidêre hominem, qvi ex Poloniâ veniens, secundo flumine istud præceps parvâ cymbâ prætervehi laborabat, diu multumq; luctantem cum aquarum impetu, cùm hic illum invitum & omnes vires contra experientem â rectâ & usitatâ viâ in hiatum hunc abripere conaretur. Et eodem propè tempore alios, qui multis ratibus seu schedijs connexis merces vehebant eandemq;, qvam ille, viam insistere certabant, exsuperans fluminis vis unà cum mercibus suis in Urbem nostram devexit. Qui jam sub mœnibus nostris stantes mirantur insolitam viam, qvâ venêre, & civibus nostris, qvi nunquam simile quid vidére, inusitato sunt spectaculo. Cœterùm â funestâ illâ lacunâ progressi lustratores vidêre alibi similis & propè majoris hiatûs imminens discrimen. Vidére locum, ubi aggerem denuò sed per cuniculos molitur flumen; ubi & magnam

ejus

ejus partem jam ſubruit; adeò ut inſiſti jam aggeri citrà terrorem vix poſſit. Deſudat iſtic continuus agricolarum labor, ut auxilium afferatur, & nova fulcra dentur novam his terris ruinam minanti loco. Nos DEo ſupplicamus, ut ipſe conſilium viresq; ſuppeditet laborantibus Ille eſt enim, qvi frena rerum omnium & naturæ totius verſat tractatq; pro libitu ſuo. Ille coërcere aqvarum impetus poteſt, ille emittere cùm ei placuit. Unde & hujus, qvam nunc patimur qverimurq; , eluvionis primus fons non alibi, qvam in cœlis qværendus eſt nobis. Manus Divina eſt, â qvâ ictus iſte venit. Hanc agnoſcere, hanc ſentire & venerari noſtrum eſt. Felix nobis ipſa hæc infelicitas fiet, ſi eâ rectè, id eſt ad animi ſubmiſſionem & ad vitæ mores emendandos utemur.

Luxuriarunt multi inter prolixiora faventis fortunæ blandimenta. Abuſi ſunt ſæpè bonis iſtis, qvæ terra in uſum noſtrum parere juſſa eſt. Monſtrare itaq; jam voluit DEus, quàm facilè nobis ſubtrahere poſſit illa, qvibus genio deliciæ fieri, qvibus ventres ſaginari conſvevêre. Felices nos, ſi flagellantis nos DEI mentem intelligimus, ſi non perit illi in nobis pœnarum ſuarum fructus. Peribit verò, ſi nihilo meliores poſt flagellum

gellum fuerimus. Unde vehementius inardeſcet divina indignatio, & gravioribus nos ſupplicijs perſeqvetur. Eqvidem nolim ego triſtibus aut incertis augurijs vel me vel alios terrere; ſed ſolent ejusmodi inundationes præludia eſſe aliarum calamitatum. Nec immeritò ad alia etiam flumina trahi poſſit: qvod de Tiberi Plinius: *Vates*, inqvit, *quodammodo intelligitur ac monitor, auctu ſemper religioſus.* Et de eodem fluvio Tacitus noſter: *Præcipuus & cum præſenti exitio, futuri etiam pavor (erat) ſubitâ inundatione Tiberis.* Sciunt rerum periti, raró ſingulas venire ejusmodi calamitates. Plerumq; comites habent, aut pediſſeqvas. Ut plurimum alia aliam trudit; ut unda undam. Imò alia ex aliâ naſcitur, & fœcunda plerumq; eſt hæc malorum lerna. Solent aqvas ejusmodi bella ſeqvi, ſolet fames, ſolet peſtilentia. Sed nos meliora malumus ominari: & jam â calamitate præſente ad publicam, nec terræ tantùm hujus, ſed & aliarum, nec unius aut alterius ſeculi, ſed & plurium, atq; etiam vetuſtiſſimorum nos convertimus. Fateor verò me mali iſtius noſtri occaſione in antiqvitatis memoriam regreſſum, qvæ olim ſimilia Orbi flagella hic illic DEus immiſerit, veſtigaſſe. Ac cum ſemel hoc mare ingreſſus ſum, tantâ me diluviorum atq; inundationum

dationum circumdari multitudine sensi, ut retrò ferre pedem, qvàm proferre putaverim satius.

Et nunc sane non effugerem fortè fastidium, si uno protelo qvæ conqvisita habeo, in medium producere insisterem: plura scilicet numero, & alicubi Criticis etiam excursibus latius evagantia, hic certè vel ob ipsas Authorum allegationes, haud parem apud omnes gratiam inituta. Compendio itaq; nunc tantùm per rerum ibo fastigia, & eorum qvæ collecta in aliud tempus reservo, summa duntaxat capita brevissimè perstringam. Ac primæ qvidem antiqvitatis istic replicanti annales, & diluvia perscrutanti omnia, primo omnium occurrit Noachinum; cognitissimum eqvidem omnibus, minimè tamen in isto argumento versanti omittendum, cùm nullum eo vetustius, vel certius, vel deniq; majus graviusq; reperiatur. Nullum vetustius inqvam; nam id ante annos plusqvam ter mille contigit, adeò ut ad id historiæ gentilium vix ullæ pertingant, ultrà qvidem nulla protendatur, præter sacram, qvæ ad ipsa scilicet prima mundi incunabula se exporrigit. Doctissimus Romanorum Varro tempus id, qvod Diluvium antecessit, ἄδηλον seu ignotum vocat. Ita enim de illo Censorinus in libello de die Natali: *Varro*, inqvit,

tria

tria discrimina temporum esse tradit. Primum ab hominum principio ad Cataclysmum priorem, quod propter ignorantiam ἄδηλον vocatur. Secundum â Cataclysmo priore ad Olympiadem primam, quod quia in eo multa fabulosa referuntur, μυθικὸν id est fabulosum nominatur. Tertium â primâ Olympiade ad nos, qvod dicitur historicum, qvia in eo res gestæ veris historiis recensentur: Hactenus Censorinus Non longè verò hinc abit vetus illa domûs Eliæ traditio, qvæ id tempus, qvod â Varrone *ignotum* dicitur, *Inane* vocat: nisi qvod *Inani* isti duo millia annorum in traditione illâ tribuantur, magnum verò Cataclysmum nonnisi anni â condito mundo mille sexcenti qvinqvaginta sex antecesserint. Unde, ut hoc obiter addam, nonnullis temporum disputatoribus conjectura incidit, totidem annis â nato Servatore duraturum Orbem. Quod si ita est, non amplius qvinqvennio â fine mundi absumus, & secundùm horum qvidem calculum, agonisat jam rerum natura. Ego tabulas fatorum, Angelis ipsis ignotas, humanis conjecturis haud temerè attrectandas arbitror, satius esse ducens, omni die extremum rerum terminum expectare, qvàm audaculis ejusmodi definitionibus suspendere animos ac ludificari.

Sed ad rem, unde digressus sum, redeo. Dixi Noachino diluvio nullum certius esse. Nam id Moses, vir, omnium nostrûm, & nonnullorum

etiam

etiam gentilium confeſſione, divinus, non ſolâ traditione prævià, ſed cœleſti inſpiratione prodidit nobis. Et ejus veſtigia qvanqvam confuſiora & multo additamentorum figmentorumq; velut ſabulo oppleta apud Beroſum, Abydenum, Lucianum, Molonem, Nicolaum Damaſcenum, viri docti oſtendunt: ſed & umbras ejus aliqvas apud ipſos Americanos, homines omnium fingendi artificiorum rudes, ſuperſtites eſſe memorant, qvi ejus gentis hiſtoriam condidêre. Nullum deniq; ſacro illo majus graviusvè fuit diluvium. Nam cum cœtera partem aliqvam Orbis, qvædam & vix territorium aliqvod aut Oppidum, attentaverint, illud Orbem univerſum pervaſit merſitq;, paucis duntaxat hominum animaliumq; ſervatis in ſpem ac ſeminium reparationis. Cùm â Sacræ hiſtoriæ annalibus diſcedimus, non pauca eqvidem alia videmus celebrari diluvia; ſed duo inprimis decantatiſſima ſunt, ac pro maximis venditantur, Ogygium & Deucalioneum. At ut verum fateamur, in utroq; illo ſacri noſtri Diluvij, de qvo locuti ſumus, lineamenta apparent: neq; fugit illos ratio, qvi ſub iſtis mendacis Græciæ larvis, Moſaicam Cataclyſmi hiſtoriam latere arbitrantur. Qvod in illâ noſtrâ de Di-

luvijs exiguâ diatribe clarius demonſtratum, hic nolumus ſub trutinam revocare. Facit porrò Ægyptij cujusdam Diluvij mentionem Diodorus Siculus: ſed & illud ex Noachinæ hiſtoriæ ruderibus eſſe accuratè demonſtrat Oceanus ille antiquitatis, Gerardus Voſſius in de Gentium Idololatriâ libro. A magno Diluvio, & cœteris, qvæ magni illius falſam ſpeciem induêre, ad minora, ſed notæ & fidæ ſatis vetuſtatis, certiorisq; adeò literarum gentilium monumentis conſignata, iſtic deſcendimus: initio ſumpto ab ijs, qvibus Oceanus ipſe terris ſe infudit. Ubi ex Plinio & alijs catalogus ſtruitur Urbium terrarumq;, qvas Pelagi aqvæ vel obruerint, ne terræ amplius ſint, vel Inſulas fecerint, cum continentes ante eſſent. Refertur ex Ammiano Marcellino, qvomodo, ſub Valente Imperatore, mare poſt terræ motum fluctibus retrò evolutis longè receſſerit; non multò verò poſt refluum, ſubitò multa hominum millia ſubmerſerit; & in Vrbe Alexandriâ plurimas naves tectorum illiſerit culminibus. Memoratur iſtic â nobis Siculi maris tempeſtas, qvæ duodecim millia hominum; memoratur Conſtantinopolitana, qvæ plusqvam tredecim millia, ſuperiori ſeculo, abſumpſit. Non eſt

qvoq;

qvoq; silentio tramissa Anglica maris eluvio, qvam anno millesimo sexcentesimo septimo ad Bristoliam & loca circumjecta factam præclarus fidei Historicus, & verè nostri temporis Livius, Thuanus describit. Sed inprimis aliqvam-multæ afferuntur eluviones, qvibus provincias Belgicas, Flandriam, Zelandiam, potissimùm verò Hollandiam & Frisiam, Oceanus afflixit: inprimis illa, qva non procul Dordraco septuaginta duos pagos dirum maris barathrum absorpsit.

A mari deinde in fluvios devehimur; angustiora equidem Aqvarum regna, sed sæpè & ipsa provincijs multùm formidolosa & funesta. Ac furiosum eorum impetum violentiamq;, Poetarum primum coloribus depictam qvodammodo dedimus, qvi in hoc qvasi campo exultantissimè subinde luxuriant, & efficacissimas hinc petere solent similitudines. Qvarum en specimen ex Virgilio:

Non sic aggeribus ruptis cum spumeus amnis
Exijt, oppositasq; evicit gurgite moles,
Fertur in arva furens cumulo, camposq; per omnes
Cum stabulis armenta tulit. ——

Si lubet Statium qvoq; audite:

Vt rapidus torrens, animos cui verna ministrant
Flumina, & exuti concreto frigore colles,
Cum vagus in campos, frustrà prohibentibus exit
Objicibus, resonant permixto turbine tecta
Arva, armenta, viri, donec stetit improbus altò
Colle minor, magnoq́; invenit in aggere ripas.

Porrò autem illic ab excursu Poëtico reversi, & singulatim fluviorum eluvia memoraturi â Tiberi ordimur, qvem Orbis Domina Urbs nullis repagulis aut objectamentis ita unqvam coërcere potuit, qvin subinde terrorem cladesq; ingentes illis Romuli mœnibus inferret. Damus ejus rei illustria aliqvot specimia ex antiqvis novisq; Scriptoribus, Livio, Plinio utroq́;, Aurelio Victore, Gvicciardino & alijs. In Germaniâ deinde Rheni, Albis, in Galliâ Seqvanæ, Araris, Rhodani, Ligeris eruptiones commemoramus.

Tandem verò ex illa per terras longinqvas evagatione domum qvasi revertimur, & qvid Regno huic nimia aqvarum incrementa damnorum identidem dederint, narramus. Refertur scilicet, Boleslao Crivousto illa, cum in Prutenos & Pomeranos arma pararet, remoram olim injecisse. Eadem sub Lesco Albo, famis ac pestilitatis non præsagia tantùm Polonis, sed

& causas exstitisse. Tristissimum ab illis sub Bolao Pudico cumulum accessisse magnis & horrendis calamitatibus, qvibus tùm Polonia conflictata est, Tartaricis inprimis procellis tantum non in extrema præcipitantibus nobilissimam provinciarum. Sub Casimiro qvoq; Tertio, magno illo Prussiæ liberatore, superbum aquis Vistulam metropoli Regni adeò insultasse, ut alicubi ad altaria templorum pertingeret. Deniq; è Poloniâ cum Vistulâ in Prussiam delabimur; ibi finituri, ubi fluvius desinit; & ubi is, qvò ab Ostio suo propiùs abest, tanto majores dat turbas, nusqvam scilicet voracior, qvàm ubi in eo est, ut in mare Balthicum evolvatur. Non pauca eqvidem ejus fluminis in his terris data facinora ex editis Prussorum Chronicis ibi enarramus: nonnulla etiam ex non editis hominum fide dignorum monumentis adjicimus. Omnia & augenda & limanda accuratiùs, nisi vel negotia majora avocârint, vel judicia aliorum deterruerint. Non est equidem is campus, qvi vel eloqventiæ flosculos capiat vel liberiora ingenio explicando aperiat spatia. Industriæ duntaxat & judicio aliqvantulum in talibus relinquitur loci. Et in ijs scilicet ille optimè officium suum explevit, qvi qvam plurima

 & non

& non ſubleſtæ veritatis monumenta & habuit & excuſſit diligenter. Gloriæ qvidem ex talibus nihil ſperari poteſt, benè habet, cùm cavilli effugiuntur. Spernitur etenim plerumq; ejusmodi collectorum labor, & qvia non ſua afferat, nihil meruiſſe judicatur. Sed meo ipſius ſenſu parvum id & pertenue erit, qvicquid erit opellæ; adeòq; ipsâ exilitate ſuâ fallet ſpero effugietq; invidiam. Neq; nunc qvidem merebatur, de qvo tot facerem verba: & jure jam incipio vereri, ne ante breviſſimam & pauperrimam cænam magnum nimis fumum excitaſſe videamur. Quare & his relictis, & Orationis ipſius curſu inhibito, metam jam reſpicio. Finiturus autem haud pulchriorem colophonem invenire mihi potuiſſe videor, qvàm ſi hic vobis, meis verbis, ex Gallico idiomate traductam diſſertatiunculam Petri Matthæi nobilis Hiſtorici ſubjiciam: qvi ubi inundationem Tiberis Anno milleſimo qvingenteſimo nonageſimo octavo Romæ factam narraſſet, ita porrò philoſophatur:

Imputatur, inqvit, hæc inundatio Auſtris, qvi crebris concitis imbribus Tiberim adeò tumidum effecerint. Sed cur ea naturalibus potius

tiùs causis tribuitur, qvàm commotæ DEI iracundiæ, qvæ jam olim in universum Orbem ob scelera, nostris vix propè majora, similibus pœnis efferbuit? Verè Diaboli artificium est, nos non secus atq; olim Ionam navigantem in nescio qvam securitatem soporantis, ne scilicet agnoscamus, nos esse illos, qvi motis ejusmodi tempestatibus petantur. Idem neqvam Spiritus bonitatis & clementiæ Divinæ ostentatione qvasi palpo adulatur nobis, ne tremiscamus, cùm prodigia ejusmodi videmus; præcursores verè & qvasi venienti Justitiæ divinæ hospitium metantes prodromos. Ille improborum prosperas res, ille adversas bonorum nobis objicit monstratq;, ut conspicati, Solem sceleratis etiam atq; Atheis oriri, & æqvè secundo cursu Piratas vehi, qvàm qvi religionis ergò peregrinationes suscipiunt, malis inde devijsq; judicijs, omnia casui tribuamus & fortunæ. Certè utcunq; intelligamus, odoremur, oculis usurpemus impendentes pœnarum ictus, nescio qvæ tamen animorum perversitas nos recti sensûs adeò expertes reddit, ut caussas calamitatum turbato potiùs naturæ ordini, qvàm morum nostrorum dissolutioni adscribere malimus. Tremit Ferraria, Italiæ

Urbs,

Vrbs, & intra qvadraginta horas, centies qva-
dragesies redit terræ trepidantis horror. Haud
tamen plaga illa lacessentibus divinam Neme-
sin corruptæ Urbis vitijs, sed scilicet situi Civi-
tatis, ventis subterraneis, Peninsulæ aqvis abun-
danti, solo poroso & cavernis multis hianti im-
pingitur. Flagellat Africam fames, adeò dira,
ut homines bestiæq; sui generis sangvinisq; vi-
scera appetant in alimentum. Non tribuitur
id Iustitiæ Divinæ, cœlum æneum flagitiosis ho-
minibus minanti, sed nempè intra siccitatem &
Solis ardores consistunt illi, qvi causas scrutan-
tur. Pestis depopulabatur Venetias, uligini palu-
dum assignatur malum. Eadem Parisios vastat,
incusantur sordes & purgamenta plateis inna-
tantia: Eadem illa Lugduni grassatur, illata
dicitur â fartoribus & laneonibus. Gallia to-
ta seditionibus, factionibus, rebellionibus ardet.
Scalpit quisq; cerebrum, ut causas reperiat: ne-
mo flagellum D E I esse confitetur, qvo Regna
& Respublicæ soleant castigari. Tiberis tanto
se impetu in Romam infuderat, ut metus esset,
ne Urbem submergeret, nemo tamen cogitat,
enormitate scelerum excitam calamitatem. An-
tiqva profectò Roma melius sapiebat. Cæsa-
re bellum Civile ordiente qvisq; perversum re-
gimen

gimen agnoſcebat, & Rempupl: Romæ deſijſſe qværebatur. Veniente illuc Attilâ, probi omnes ſeculi ſui deteſtabilem faciem deplorabant. Accuſemus nos qvoq; noſtri injuſtitiam impietatemq; ſeculi, & excandeſcenti Divinæ juſtitiæ obviam eamus. Si primi ictus non penetrant, non ſentiuntur, ultimi delebunt.

Cum ranæ, muſcæ, ſcarabæi, pulices Ægyptum non emendarent, ſucceſsêre immaniores plagæ, & deniq; extrema omnium occidio.